

БАНКІВСЬКИЙ СОЮЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ

BANKING UNION IN EUROPEAN UNION: LEGAL ASPECTS OF ORGANIZATION

Кинів Б.Ю.,

здобувач юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті проведено фінансово-правовий аналіз організації та функціонування Банківського союзу Європейського Союзу. У цих інтенціях досліджено три основні пільєри Європейського банківського союзу, а саме: 1) Єдиний механізм нагляду (*Single Supervisory Mechanism*); 2) Єдиний механізм рішень у кризових ситуаціях (*Single Resolution Mechanism*); 3) Систему гарантування вкладів (*Deposit Guarantee Schemes*). На підставі аналізу наукових доробок і базуючись на *de lege lata*, запропоновано низку висновків і розроблено *de lege ferenda*.

Ключові слова: банківський союз, банківська система, Європейський банківський союз, Банківський союз Європейського Союзу.

В статье проведен финансово-правовой анализ организации и функционирования Банковского союза Европейского Союза. В данных интенциях проведено исследование трех основных столпов Европейского банковского союза, а именно: 1) Единого механизма надзора (*Single Supervisory Mechanism*); 2) Единого механизма решений в кризовых ситуациях (*Single Resolution Mechanism*); 3) Системы гарантирования вкладов (*Deposit Guarantee Schemes*). На основании анализа научных работ и основываясь на *de lege lata*, предложен ряд выводов и разработан *de lege ferenda*.

Ключевые слова: банковский союз, банковская система, Европейский банковский союз, Банковский союз Европейского Союза.

The author of the article had financial and legal analysis of the organization and functioning of the banking union the European Union. These intentions conducted research three main parts European Banking Union, namely: 1) Single Supervisory Mechanism; 2) Single Resolution Mechanism; 3) Deposit Guarantee Schemes. On the basis of scientific results and based on the *de lege lata* author proposed and developed a number of conclusions *de lege ferenda*.

Key words: Banking Union, Banking System, European banking union, Banking Union of the European Union.

Актуальність теми. Глобальна економічна та фінансова криза (2007–2011 рр.) показала всім країнам необхідність посилення, покращення й підвищення ефективності правового регулювання вимог суб'єктів підприємницької діяльності, а особливо кредитних і фінансових інституцій. Відзначимо, що Економічний і монетарний союз Європейського Союзу базується на чотирьох ключових пільєрах: 1) інтегрованих фінансових рамках (так званий «Банківський союз»); 2) інтегрованих бюджетних рамках; 3) інтегрованих рамках економічної політики; 4) посиленні демократичної законності й відповідальності [1, с. 15–47; 2, с. 181–195; 4].

Автор окреслює проблему дослідження як розгляд та аналіз особливостей фінансово-правового регулювання формування Банківського союзу в Європейському Союзі (далі – ЄС). Метою публікації є в розрізі зовнішньополітичного напрямку України до інтеграції в ЄС вирішити такі завдання: визначити засади формування Банківського союзу ЄС, визначити мету Банківського союзу, встановити та проаналізувати головні пільєри «архітектури» Банківського союзу ЄС і сформулювати науково-практичні рекомендації (*de lege ferenda*) щодо вдосконалення правового регулювання банківських відносин в Україні в розрізі адаптації укра-

їнського законодавства до норм і стандартів ЄС. Варто відмітити, що цією проблемою займалися такі юристи-науковці: М. Сідак [1], Л. Драгомір [3], В. Бабіш [3], Е. Феран [4; 5], Е. Гайніш [6] та інші науковці країн Європи, якими були досліджені організація Банківського союзу ЄС і створення й діяльність кредитних інституцій у ЄС.

Виклад основного матеріалу. У розрізі визначеної проблеми, мети та завдання статті зупинимось на аналізі першого пільєра Економічного та монетарного союзу ЄС – Банківському союзу ЄС [1; 5]. На підставі положень Дорожньої карти Європейського банківського союзу під поняттям «Банківський союз» потрібно розуміти інтегровану систему регулювання та нагляду в межах європейських структур, при чому банківський нагляд повинен бути денационалізований, незалежний, із урахуванням місцезнаходження банків¹ [1; 6, с. 108–111; 7, с. 208–212; 8, с. 178–179; 9; 10; 11].

Банківський союз складається з трьох пільєрів: 1) Єдиного механізму нагляду (*Single Supervisory Mechanism – SSM*); 2) Єдиного механізму рішень у кризових ситуаціях (*Single Resolution Mechanism – SRM*); 3) Систему гарантування вкладів (*Deposit Guarantee Schemes – DGS*) [12; 13; 14; 15].

Головною метою Банківського союзу ЄС є забезпечення інтелегентного, сталого та інклюзивного економічного зростання (головної мети ЄС до 2020 р.), ефективного функціонування внутрішнього ринку ЄС,

¹ Поняття «Банківський союз» було вперше використано в доповіді голови Європейської Ради Г. ван Ромпея 26.06.2012 р., який представив свій проект під назвою «В напрямку до реального економічного та монетарного союзу» [16].

сталого й ефективного функціонування банківської системи, забезпечення цінової стабільності (головної мети Європейської системи центральних банків, Європейського центрального банку та національних центральних банків країн-членів ЄС) [1; 3; 16; 17; 18]. Зауважимо, що в цих інтенціях, з метою уніфікації й підвищення ефективності правового регулювання банківських відносин у ЄС, як зазначає проф. М. Сідак, Європейський Союз з 2013 р. вводить нові засади та підходи до інститутів банківського регулювання й нагляду, гарантування вкладів і механізму прийняття рішень у банківській системі ЄС².

Проаналізуємо *перший пільер – Єдиний механізм нагляду*; відзначимо, що основою правового регулювання створення та функціонування цього інституту є Договір про функціонування ЄС [26], Рішення Європейського парламенту та Ради від 23 червня 2013 р. № 575/2013 [21], Директива Європейського парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. № 2013/36/EU [23], Директива Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 р. № 2014/49/EU [24], Директива Європейського парламенту та Ради від 15 травня 2014 р. № 2014/59/ES [22], Рішення Європейського парламенту та Ради від 15 жовтня 2013 р. № 1024/2013 [20], Рішення Європейського парламенту та Ради від 22 жовтня 2013 р. № 1022/2013 [19]. У контексті правового регулювання Єдиного механізму нагляду і вимог до діяльності кредитних та фінансових інституцій, як зазначає Е. Гайніш, європейські нормативно-правові акти базуються на міжнародному законодавстві – *Базель III*, але з деякими більш ефективними підходами до проведення пруденційного нагляду (європейські правові вимоги до діяльності кредитних інститутів називають «*CRD IV*», при цьому маються на увазі Рішення Європейського парламенту та Ради від 23 червня 2013 № 575/2013 і Директива Європейського парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. № 2013/36/EU) [1; 9; 10; 11].

Єдиний механізм нагляду забезпечив у ЄС комплексне, ефективне й уніфіковане правове регулювання діяльності кредитних і фінансових інституцій, а саме: вимог щодо створення, реєстрації, отримання ліцензії, вимог до капіталу й структури капіталу, формування резервних «подушок» щодо здійснення діяльності, мінімального резервування, реорганізації та ліквідації, а також закріпив засади здійснення європейського банківського нагляду.

Першим пільером Європейському центральному банку (далі – ЄЦБ) делегуються повноваження щодо здійснення банківського нагляду над кредитними інституціями ЄС³ (особливу увагу законодавець звертає на здійснення пруденційного нагляду за банками), а також щодо надання та відкликання банківських ліцензій, погодження придбання часток з істотною участю,

нагляду на консолідованій основі, здійснення додаткових доглядів і нагляду при проведенні оздоровлення банків і вчасної інтервенції. При здійсненні нагляду ЄЦБ співпрацює з Європейським банківським органом (ЕВА), Європейським органом зі страхування та пенсійного страхування працівників (ЕЮРА), Європейським органом із цінних паперів та ринків (ЕСМА) тощо. ЄЦБ здійснює свої повноваження у сфері нагляду у співпраці з національними органами держав-членів ЄС, які здійснюють банківський нагляд за діяльністю кредитних інституцій із місцезнаходженням на їхній території.

Другим пільером є *Єдиний механізм рішень у кризових ситуаціях (Single Resolution Mechanism – SRM)*, який створений на підставі Рішення Європейського парламенту та Ради від 15 липня 2014 р. № 806/2014 (зазначену директиву називають «*BRRD*»), Директиви Європейського парламенту та Ради № 2014/59/EU [25]. Вищезазначеними нормативно-правовими актами створюється *Єдина рада (Single Resolution Board)* як незалежна юридична особа, яка у своєму розпорядженні має 5 млрд. євро. Кошти акумулюються країнами-членами в *Єдиний фонд на рішення кризових ситуацій (Single Resolution Fund)*⁴. Якщо виникне необхідність у більших фінансових ресурсах, то Єдина рада прийме рішення *ex post* щодо додаткового фінансування Фонду. Варто зазначити, що метою Єдиної ради є посилити внутрішній ринок із банківськими службами, забезпечити постійне надання фінансових послуг, запобігати поширенню проблем, мінімізувати втрати для товариств, охороняти вкладників і понизити міру морального азарту банків. Після створення Єдиної ради країни-члени ЄС на національному рівні створюють Ради для вирішення кризових ситуацій (як незалежні інституції з участю національного центрального банку та представників міністерства фінансів). Для досягнення встановленої мети директива *BRRD* містить такі інструменти⁵: обов'язок банків готувати оздоровчі плани (*recovery plans*), повноваження національного органу для вирішення кризових ситуацій підготовки оздоровчого плану (*resolution plans*), особливе регулювання угод про фінансову допомогу в межах групи (*intragroup asset transfers*), інструменти ранньої інтервенції (*early intervention*), комплексний механізм вирішення кризової ситуації банку (*resolution*), який базується на продажі підприємства і створенні тимчасового банку (*bridge bank*)⁶.

Третім пільером є *Система гарантування вкладів (Deposit Guarantee Schemes – DGS)*. Правові аспекти формування системи гарантування вкладів регулюються Директивою Європейського парламенту та Ради ЄС від 11 березня 2009 р. № 2009/14/ES, Ди-

² При створенні Банківського союзу ЄС компетенція правового регулювання діяльності суб'єктів фінансового ринку переноситься на рівень ЄС. Варто відзначити, що при створенні Банківського союзу правове регулювання банківських відносин (діяльності суб'єктів фінансового ринку загалом) належало субсидіарно до компетенції держав-членів ЄС і ЄС.

³ У ЄС здійснюють підприємницьку діяльність близько 6 тис. кредитних інституцій, але здійснення банківського нагляду покладено на ЄЦБ поки що на близько 120 банків.

⁴ Який не є юридичною особою.

⁵ Метою інструментів є забезпечення безперерйного (постійного) та ефективного надання банківських операцій клієнтам банку.

⁶ Тимчасове переміщення здорових активів на тимчасовий банк, який буде частково чи повністю знаходитись у власності одного чи кількох публічних інституцій чи під контролем національного органу для вирішення кризових ситуацій.

рективою Європейського парламенту та Ради ЄС від 16 квітня 2014 р. № 2014/49/EU [24]. Під поняттям «DGS» розуміють систему, створену кредитними інституціями, метою якої є забезпечення поверненості депозитів вкладникам (власникам рахунків) у випадку виникнення проблем одного з учасників. У цьому контексті варто відзначити, що на сьогодні не створений європейський орган гарантування вкладів у ЄС, але європейський законодавець уведенням третього пільєра закріпив загальні уніфіковані правила для всіх країн-членів ЄС щодо правового регулювання інституту гарантування (страхування) вкладів у ЄС, а саме: формування фінансових ресурсів на покриття виплат вкладникам чи власникам поточних рахунків, визначення кола суб'єктів серед клієнтів банку, яким гарантується повернення вкладів, закріплення процедури, етапів і часових меж щодо повернення коштів тощо.

Висновки. Аналізуючи вищенаведене та базуючись на *de lege lata*, автор дійшов таких висновків і розробив *de lege ferenda*: 1) для забезпечення стабільного й ефективного функціонування банківської системи ЄС Європейський Союз створив Європейський банківський союз; 2) поняття «Банківський

союз ЄС» не потрібно ототожнювати з поняттям «банківська система ЄС»; 3) з організацією Банківського союзу ЄС закріплюється уніфікований підхід до регулювання та нагляду за діяльністю кредитних інституцій у ЄС; 4) з метою підготовки кредитних інституцій до вступу на внутрішній ринок ЄС, імплементувати в українське фінансове законодавство норми Рішення Європейського парламенту та Ради від 23 червня 2013 р. № 575/2013, Директиви Європейського парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. № 2013/36/EU, Директиви Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 р. № 2014/49/EU, Директиви Європейського парламенту та Ради від 15 травня 2014 р. № 2014/59/EU, Рішення Європейського парламенту та Ради від 15 жовтня 2013 р. № 1024/2013, Рішення Європейського парламенту та Ради від 22 жовтня 2013 р. № 1022/2013 щодо вимог до діяльності банків і проведення банківського нагляду; 5) з метою забезпечення прав і законних інтересів вкладників, імплементувати в українське фінансове законодавство норми Директиви Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 р. № 2014/49/EU щодо максимального розміру гарантування вкладів, процедури повернення коштів, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sidak M. *Finansovo-pravove rehljuvannja bankivskych vidnosyn v Jevropejs'komu Sojuzi ta krajinach schidnoji Jevropy: porivnjal'nyj analiz.* – Užhorod: Lira, 2010. – 397 s.
2. Sidak M. *Bankivs'ke pravo Ukrajiny.* – Užhorod: Lira, 2003. – 212 s.
3. DRAGOMIR L. *European Prudential Banking Regulation and Supervision – The Legal Dimension.* Oxon: Routledge, 2010. 445 s. ISBN 978-0-415-49656-8.
4. Greca J., Jarema V. a kol.: *Podatkove pravo: navčal'nyj posibnyk.* – Kyjiv: Znannja, 2012. – 389 s.
5. Sidak M., Slezáková A. a kol.: *Die Regulierung von Finanzmarktsubjekten und die Aufsicht über deren Tätigkeit.* – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. – 158 s.
6. Sidak M., Hajnišová E. *Zasady adaptacii bankivs'koho zakonodavstva Ukrajiny do standartiv JES // Naukovyj visnyk Užhorods'koho nacional'noho Universytetu: serija Pravo.* – Vypusk 3 (2004), s. 108–111.
7. Hajnišová E., Sidak M. *Spôsoby založenja akciovej spoločnosti – komparácia právnych úprav // Naukovyj visnyk Užhorods'koho nacional'noho Universytetu: serija Pravo.* – Vypusk 6 (2006), s. 208–212.
8. Hajnišová E. *Základná charakteristika akciovej spoločnosti // Naukovyj visnyk Užhorods'koho nacional'noho Universytetu: serija Pravo.* – Vypusk 5 (2006), s. 178–179.
9. Marek K., Hajnišová E. *Public contracts // Naukovyj visnyk Užhorods'koho nacional'noho Universytetu: serija Pravo.* – Vypusk 15 (2011), s. 28–36.
10. Hajnišová E., Sidak Sv. *Administrativne pravo ta proces. Finansove pravo: porivnjal'no-pravovyj analiz zasad orhanizacii bankivs'koho systemu JES ta krajiny Jevropy // Naukovyj visnyk Užhorods'koho nacional'noho Universytetu: serija Pravo.* – Vypusk 18 (2012), s. 151–152.
11. Hajnišová E., Fekete Á. *Nárok a splatnosť pri provízií v slovenskej právnej úprave obchodného zastúpenia // Obchodní právo.* – Roč. 22, č. 3 (2013), s. 98–105.
12. E UOBSERVER: *Banking union faces legal challenge in Germany.* [online]. [https://euobserver.com/economic/125117] [2015-02-25].
13. EUROPEAN COMMISSION: *Banking union: restoring financial stability in the Eurozone. MEMO/14/294.* [online]. [2015-02-23] [http://ec.europa.eu/finance/general-policy/docs/banking-union/banking-union-memo_en.pdf].
14. BABIS V.: *Single Rulebook for Prudential Regulation of Banks: Mission Accomplished?*. University of Cambridge, Faculty of Law. Legal Studies Research Paper Series. Paper No. 37/2014. 2014. 39 s. [2015-02-23] [http://ssrn.com/abstract=2456642].
15. FERRAN E.: *European Banking Union: Imperfect, But It Can Work.* University of Cambridge, Faculty of Law. Legal Studies Research Paper Series. Paper No. 30/2014. 2014. 29 s. [2015-02-23] [http://ssrn.com/abstract=2426247].
16. EUROPEAN COUNCIL – THE PRESIDENT: *Towards a Genuine Economic and Monetary Union. Report by President of the European Council Herman Van Rompuy, EUCO 120/12.*
17. WYMEERSCH E.: *The Single Supervisory Mechanism or "SSM", Part One of the Banking Union.* 2014. 84 s. [http://ssrn.com/abstract=2403859] [2015-02-25].
18. ZAVVOS G., KALTSOUNI S.: *The Single Resolution Mechanism in the European Banking Union: Legal Foundation, Governance Structure and Financing.* 2014. [http://ssrn.com/abstract=2531907] [2015-02-25].
19. *Nariadenie Rady (EÚ) č. 1022/2013 z 22. októbra 2013, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 1093/2010, ktorým sa zriaďuje Európsky orgán dohľadu (Európsky orgán pre bankovníctvo), pokiaľ ide o poverenie Európskej centrálnej banky osobitnými úlohami podľa nariadenia Rady (EÚ) č. 1024/2013. Úradný vestník Európskej únie 29.10.2013, L 287/5.*
20. *Nariadenie Rady (EÚ) č. 1024/2013 z 15. októbra 2013, ktorým sa Európska centrálna banka poveruje osobitnými úlohami, pokiaľ ide o politiky týkajúce sa prudenciálneho dohľadu nad úverovými inštitúciami. Úradný vestník Európskej únie 29.10.2013, L 287/63.*

21. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013 z 23. júna 2013 o prudenciálnych požiadavkách na úverové inštitúcie a investičné spoločnosti a o zmene nariadenia (EÚ) č. 648/2012. Úradný vestník Európskej únie 27.6.2013, L 176/1.
22. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/14/ES z 11. marca 2009, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 94/19/ES o systémoch ochrany vkladov, pokiaľ ide o úroveň krytia s výplatnou lehotou. Úradný vestník Európskej únie 13.3.2009, L 68/3.
23. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/36/EÚ z 26. júna 2013 o prístupe k činnosti úverových inštitúcií a prudenciálnom dohľade nad úverovými inštitúciami a investičnými spoločnosťami, o zmene niektorých smerníc. Úradný vestník Európskej únie 27.6.2013, L 176/338.
24. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/49/EÚ z 16. apríla 2014 o systémoch ochrany vkladov. Úradný vestník Európskej únie 12.6.2014, L 173/149.
25. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/59/EÚ z 15. mája 2014 ktorou sa stanovuje rámec pre ozdravenie a riešenie situácií úverových inštitúcií a investičných spoločností a o zmene niektorých smerníc a nariadení. Úradný vestník Európskej únie 12.6.2014, L 173/190.
26. Zmluva o fungovaní Európskej únie v konsolidovanom znení. Úradný vestník Európskej únie 30.3.2010, C 83/47.